

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ – ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΕΝΤΕ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡ.
ΣΩΤΗΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΧΩΡΙΣ ΌΡΙΑ»

Στοιχεία φοιτήτριας:

Περδικούλια Κωνσταντίνα (Ξ2010046)

Επιτροπή Εποπτείας:

Κεντρωτής Γεώργιος

Παπαδημητρίου Νικόλαος

Κέρκυρα, Μάρτιος 2019

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΕΝΤΕ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΟΥ
ΧΡ. ΣΩΤΗΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΧΩΡΙΣ ΌΡΙΑ»**

Περίληψη

Η Πτυχιακή αυτή εργασία αποτελεί μετάφραση ενός μέρους του λογοτεχνικού έργου «Παιχνίδι χωρίς όρια», του συγγραφέως και αθλητικογράφου Χρ. Σωτηρακόπουλου. Η εργασία περιέχει αποσπάσματα του πρωτότυπου κειμένου καθώς και την μετάφραση αυτών, αλλά επίσης και μία ανάλυση των τεχνικών προβλημάτων που καλείται να αντιμετωπίσει ο μεταφραστής κατά την διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας. Περαιτέρω, θα παρατεθεί ένα θεωρητικό υπόβαθρο για την βαθύτερη κατανόηση των αποσπασμάτων, παράλληλα με την ανάλυσή τους. Σκοπός της πτυχιακής εργασίας είναι να επισημάνει και να τονίσει όλες τις δυσκολίες μίας λογοτεχνικής μετάφρασης που υπάγεται στον αθλητικό τομέα, αλλά επίσης διακρίνεται και από ένα ευρύ ιστορικό πλαίσιο, με ότι αυτό συνεπάγεται (π.χ. ειδική ορολογία, ιστορικό υπόβαθρο κ.ά.). Εν κατακλείδι, θα προβούμε σε συμπεράσματα σχετικά με τα μεταφραστικά προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά την διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας, αλλά και πιθανούς τρόπους αντιμετώπισής τους.

Abstract

This Thesis consists of the translation of five chapters from the book “A Game without limits” by the Greek author Christos Sotirakopoulos. It includes excerpts from the book, as well as a thorough analysis of all the technical difficulties a translator must commonly face when translating a literary piece. Moreover, some theoretical fundamentals concerning translation overall will be presented so as to assist the reader in comprehending not only the process but also the translation itself. The purpose of this thesis is to point out all the obstacles and deadlocks a translator must overcome, in order to complete a literary translation, which observes how certain historical events are observed through the spectrum of the most famous sport in the world: football. Finally, the thesis will provide conclusions concerning the assorted difficulties dealt with in the process of structuring this assignment, as well as possible solutions to these issues.

Πίνακας Περιεχομένων

1	Πρόλογος	4
2	Εισαγωγή	5
3	Σχετικές εργασίες.....	7
4	Παρουσίαση Μεταφράσματος.....	8
	4.1 The night when football ceased the war	8
	4.2 The strange conspiracy of silence.....	11
	4.3 Third time's a...curse.....	13
	4.4 A fateful joke.....	14
	4.6 Scored all goals, yet.....	16
5	Παρουσίαση Πρωτότυπου Κειμένου.....	17
	5.1 Όταν η νύχτα σταμάτησε για μία νύχτα τον πόλεμο	18
	5.2 Η ιδιότυπη συνωμοσία της σιωπής	20
	5.3 Η Τρίτη φορά ήταν και φαρμακερή	24
	5.4 Ένα μοιραίο αστείο	26
	5.5 Σκόρερ όλων των γκολ, αλλά	39
6	Σχολιασμός	31
7	Επίλογος	40
8	Βιβλιογραφία.....	42

1

Πρόλογος

Η Πτυχιακή εργασία αυτή εμπνεύστηκε από την αγάπη για τα σπορ και συγκεκριμένα το πιο διάσημο ίσως από αυτά: το ποδόσφαιρο. Ανά τα χρόνια, δεν είναι λίγοι εκείνοι που συνδέουν άρρηκτα το άθλημα αυτό με την πολιτική, την ιστορία και την κοινωνία. Δεν θα ήταν άτοπο να δηλώσουμε, πως το άθλημα που λατρεύεται από εκατομμύρια ανθρώπους ανά τον κόσμο διαθέτει τεράστια επιρροή και δύναμη στους ίδιους και τον πολιτισμό αυτών. Αν παρατηρήσουμε καλά, μάλιστα, θα δούμε πως σημαντικά δρώμενα του ποδοσφαίρου συμπίπτουν σε αρκετές περιπτώσεις με ιστορικά συμβάντα, άλλοτε μεγαλύτερης και άλλοτε μικρότερης σημασίας. Στο ίδιο μοτίβο κινήθηκε και ο συγγραφέας-αθλητικογράφος Χρ. Σωτηρακόπουλος στο έργο του «Παιχνίδι χωρίς όρια». Ένα διασκεδαστικό αλλά παράλληλα επιμορφωτικό έργο, που δεν φοβάται να κολυπήσει σε άγνωστα για την πλειονότητα νερά, επιχειρώντας να μας ταξιδέψει σε έναν κόσμο διαφορετικό· ένα κόσμο που πολλές φορές κρύβεται μέσα στο ίδιο το ποδόσφαιρο.

Η εργασία αυτή αποτελείται από την μετάφραση διαφόρων αποσπασμάτων του βιβλίου από την ελληνική προς την αγγλική γλώσσα, καθώς και τον σχολιασμό αφενός του πρωτότυπου κειμένου και αφετέρου της ίδιας της μετάφρασης, με παρουσίαση όλων των τεχνικών προβλημάτων που κλήθηκα να αντιμετωπίσω μεταφράζοντας ένα κείμενο γεμάτο ποδοσφαιρικές συγκινήσεις. Μέσα σε αυτό το ταξίδι θα διδαχτούμε, θα προβληματιστούμε και θα εξερευνήσουμε τον τρόπο έκφρασης των έντονων συναισθημάτων που προσφέρει ο αθλητισμός, παρέα με το αιώνια επιβλέπον μάτι της ιστορίας.

2

Εισαγωγή

2.1 Αθλητισμός και λογοτεχνία

Εδώ και αρκετά χρόνια έχει εισέλθει στην ζωή μας, αργά αλλά με σταθερό ρυθμό, ένα διαφορετικό είδος λογοτεχνίας: αυτό που ασχολείται με τον αθλητισμό και ειδικότερα με το ποδόσφαιρο, το πιο φημισμένο ίσως άθλημα στον κόσμο. Αθλητικογράφοι και λοιποί συγγραφείς ασχολήθηκαν, ερεύνησαν και μας παρουσίασαν στα έργα τους γεγονότα που ποτέ μας δεν γνωρίζαμε, μυστικά που ποτέ δεν μαθεύτηκαν, αλλά και μία χείρα βοήθειας για να κατανοήσουμε καλύτερα όλα εκείνα που καθημερινά βιώνουν οι ίδιοι στην πρώτη γραμμή.

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να μας «ξεγελάει» η φαινομενική ευκολία του θέματος. Όσοι έψαξαν και ασχολήθηκαν με τον αθλητισμό μέσα απ' τα μάτια της λογοτεχνίας, σίγουρα θα αντιλήφθηκαν την πληθώρα προβλημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι λογοτέχνες. Περιγράφοντας, λοιπόν, ιστορικές ποδοσφαιρικές στιγμές που σημάδεψαν τον χώρο του αθλήματος, τους πρωταγωνιστές τους, αλλά και το ευρύ κοινό, θα πρέπει να υπήρξε αναμφισβήτητα μία πρόκληση για τον κ. Χρ. Σωτηρακόπουλο. Η ιστορία του ποδοσφαίρου ξεκινά κάμποσα χρόνια πριν· εκείνοι που βίωσαν μοναδικές στιγμές στον χώρο αυτόν είναι πολλοί, και όλοι διαθέτουν μία διαφορετική περιγραφή του τι ακριβώς συνέβη. Τα γεγονότα τρέχουν συνεχώς και μέσα στο χάος, οι αθλητικογράφοι καλούνται να προλάβουν τις εξελίξεις και να μας τις παραθέσουν. Αναμφίβολα, επομένως, η συλλογή των πληροφοριών που παρουσιάζονται στο βιβλίο αυτό δεν θα υπήρξε εύκολη

υπόθεση, όπως βέβαια ούτε και η αντικειμενική παρουσίασή τους, αφού πολλά από αυτά ο συγγραφέας τα βίωσε μέσα απ' το φίλαθλο μάτι του.

2.2 Αντικείμενο πτυχιακής

Όπως προαναφέρθηκε, η πτυχιακή αυτή έχει ως σκοπό να προωθήσει όλες τις πληροφορίες που εμπεριέχονται στο έργο του κ. Χρ. Σωτηρακόπουλου σε άλλες γλωσσικές ομάδες, οι οποίες δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα. Ένα βιβλίο σαν το «Παιχνίδι χωρίς όρια» αποτελεί πηγή αστείρευτων πληροφοριών για τον αναγνώστη. Είναι ένα έργο γεμάτο ποδοσφαιρικές στιγμές και συγκινήσεις, παράξενες ιστορίες που δεν βλέπουν τα μάτια της δημοσιότητας, και γεγονότα που σημάδεψαν το άθλημα του ποδοσφαίρου.

Απώτερος σκοπός της Πτυχιακής αυτής, λοιπόν, είναι να διαδοθούν οι πληροφορίες αυτές σε όσους δεν έχουν την χαρά να γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα, μέσω της μετάφρασης του έργου στην αγγλική, την πιο διαδεδομένη και παράλληλα την πιο ευρέως ομιλουμένη γλώσσα στον κόσμο. Συγκεκριμένα, θα παρουσιαστεί αρχικά το πρωτότυπο κείμενο και έπειτα το μετάφρασμα.

Επιπλέον, στην Πτυχιακή Εργασία που ακολουθεί θα παρουσιασθούν τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ένας μεταφραστής κατά την διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας ενός λογοτεχνικού κειμένου, καθώς επίσης και ένα θεωρητικό υπόβαθρο, στο οποίο έχει βασιστεί η επίλυση των προβλημάτων αυτών. Τέλος, θα προβούμε σε συμπεράσματα όσον αφορά την μεταφραστική διαδικασία στο σύνολό της.

3

Σχετικές εργασίες

Ωστόσο, ο Χρ. Σωτηρακόπουλος δεν ήταν ο μόνος που θέλησε να ασχοληθεί με τις παρασκηνιακές ιστορίες του ποδοσφαίρου. Σε μία προσπάθεια ανάπτυξης λογοτεχνικών κειμένων με θέμα τον αθλητισμό, περισσότεροι αθλητικογράφοι και λογοτέχνες θέλησαν να ασχοληθούν στα έργα τους με την στρογγυλή θεά. Η συνεισφορά τους μεγάλη, καθώς κάθε ένα απ' αυτά τα έργα μας προσφέρει πληροφορίες, μας παρουσιάζει γεγονότα μέσα απ' το πρίσμα του αθλητισμού και μας βοηθά να κατανοήσουμε ότι, η δύναμη του αθλητισμού και συγκεκριμένα του ποδοσφαίρου εκτίνεται πολύ πιο μακριά από μία Κυριακή «ξοδεμένη» μπροστά στην τηλεόραση.

3.1 Λογοτεχνικά έργα γύρω απ' τον αθλητισμό

Σε αυτήν την παράγραφο παρατίθενται έργα άλλων συγγραφέων, οι οποίοι προσπάθησαν να εξερευνήσουν τον κόσμο του ποδοσφαίρου μέσα απ' την λογοτεχνία. Ένας απ' αυτούς είναι ο Διονύσης Ελευθεράτος, οποίος με το βιβλίο του «Εξουσία, τι μπάλα παίζεις;» μας αναλύει χαρακτηριστικές ιστορίες, αρκετά νωπές στην πλειονότητά τους, από Ελλάδα και εξωτερικό. Μας παρουσιάζει τι κρύβεται πίσω από την επιφάνεια των πραγμάτων, περιγράφει το πολιτικό φόντο αθλητικών γεγονότων και αναλύει κινήσεις εντυπώσεων, αντιπερισπασμούς, σχέδια καθώς και παθήματα. Διότι μια μπάλα, ακόμη και την εξουσία μπορεί ενίοτε να «πάρει από κάτω».

Ένας ακόμα εξ αυτών υπήρξε ο Θανάσης Κ. Κάππος, ο οποίος στο έργο του «Το Ποδόσφαιρο και η Αριστερά» περιγράφει ιστορίες Ελλήνων και ξένων ποδοσφαιριστών, που διέπρεψαν με τη δράση τους μέσα και έξω από τα γήπεδα και πήγαν κόντρα σε αντίξοες πολιτικές καταστάσεις και περιβάλλοντα, δείχνοντας μας έναν διαφορετικό, εναλλακτικό δρόμο για το όνειρο.

Τέλος, ο Θεολόγος Αλεξανδράτος επιλέγει να μας ταξιδέψει στην παγκόσμια ιστορία μέσω του ποδοσφαίρου και να μας γοητεύσει με τι αθέατες πτυχές του βασιλιά των σπορ, όπως εκείνος τις περιγράφει. Στο βιβλίο του «Από τον Αϊνστάιν στον Πελέ» γίνεται μια αναδρομή στις προηγούμενες διοργανώσεις του Παγκόσμιου Κυπέλλου με έναν πρωτότυπο τρόπο· μέσα από γεγονότα εντός των γηπέδων, όπου διεξήχθησαν οι ποδοσφαιρικοί αγώνες των Παγκοσμίων Κυπέλλων από το 1930 μέχρι και το 2010, παρουσιάζεται η σύγχρονη ιστορία της ανθρωπότητας: τα κατορθώματα των άσων της στρογγυλής θεάς αντιπαραβάλλονται με τα «κατορθώματα» των ανθρώπων που σημάδεψαν τον 20ό αιώνα, και έθεσαν τις βάσεις για να είναι ο κόσμος όπως τον γνωρίζουμε σήμερα.

4

Παρουσίαση μεταφράσματος

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει παρουσίαση του μεταφράσματος, σύμφωνα πάντα με το πρωτότυπο κείμενο και ακολουθώντας την σειρά του. Το κείμενο έχει χωριστεί σε υπό-ενότητες, καθώς το πρωτότυπο κείμενο αποτελείται από μία σειρά ανεξάρτητων ιστοριών χωρισμένες σε κεφάλαια από τον συγγραφέα. Έτσι, η κάθε υπό-ένότητα θα αντιστοιχεί σε κάθε προαναφερθέν κεφάλαιο, το οποίο περιλαμβάνει το πρωτότυπο κείμενο.

4.1 The night football ceased the war

Ypres, December 1914

Christmas Eve, 1914: World War I had been going strong for almost 4 months but some people still struggled to keep the Christmas spirit alive, despite finding themselves with a gun in their hands ready to fight the enemy. They timidly crawled out of their trench warfare and became protagonists in a game celebrating life and hope; a football match which has foregone all other legends.

This story is bound to teach us that football can be the cause of war, as well as peace. To some, the Christmas Truce of 1914 ¹might be one more fairytale showing us the reconciliation and love spirit the holidays are capable of offering us. Truthfully,

¹ The Christmas truce occurred during the relatively early period of the war (month 5 of 51). In the week leading up to the 25th, French, German, and British soldiers crossed trenches to exchange seasonal greetings and talk. In some areas, men from both sides ventured into no man's land on Christmas Eve and Christmas Day to mingle and exchange food and souvenirs. There were joint burial ceremonies and prisoner swaps, while several meetings ended in carol-singing. Men played games of football with one another, giving one of the most memorable images of the truce.

however, even the most powerful war machines decided to cease the war that night in order to celebrate the birth of Jesus Christ.

It all started when some German soldiers near the Belgium town Ypres thought it would be a good idea to decorate their side of the trench for Christmas. So, they decided to hang little candles on the trees and started singing Christmas carols. Soon, on the other side of the trench, some British soldiers began singing Christmas songs in their language as well. Both sides remained hidden in their trenches paralyzed by the fear that whoever made the first move and walked out of their shelter, would make a fatal mistake. But, of course, that never happened. A while later, the soldiers were exchanging wishes and gifts, and they all agreed to soon meet over at the dead zone. Whiskey, cigarettes and boxes of chocolate were exchanged between them. Years later, a British soldier talked to BBC about his experience: “I was hugging people whom I was set on killing just minutes ago”.

A Belgian witness explains: “The fog had almost dissipated when I heard someone yelling that the Brits and the Germans were out of their trenches exchanging gifts. Soon after, a Scottish soldier appeared holding a soccer ball; it seemed new, but also completely incongruous for a battlefield. Within the next few minutes, the game had begun! Playing football on an ice field was a really tough task, but we tried to stay as close to the rules as possible”.

And they managed just fine, even without the presence of a referee. The game lasted for about an hour and the Germans ended up getting the victory with the score at 3-2 – does that ring any bells? According to witnesses, the match came to an abrupt end when the ball got stuck in a wire fence and deflated. Once the game was over, the two sides retrieved all bodies lost in battle from the dead zone and then buried them in their respective shelters paying their tributes in the best way possible considering the circumstances.

The truce lasted only during Christmas Eve in the Belgian battlefield but continued up until New Year’s in other regions. The story quickly got around, as expected, and was soon published in newspapers all around the world. Granted, the generals of each side weren’t pleased in the least. Thus, all generals issued a command for severe bombings on Christmas day the following years; meanwhile, the soldiers were never allowed to stay in one region long enough to come in contact or form any kind of bond with their enemies.

In 1999, a wooden cross was mounted on the spot where the Christmas Truce first began to remind everyone of that night in 1914. Scot Alfred Anderson, the last living soldier to have taken part in that football match, died in 2005 at the age of 109 years old.

The story has seen a lot of different interpretations over the years. That night’s events were turned into a book and even a movie. Some say it only lasted for a few minutes, whilst some others claim it never happened in the first place. However, it’s one of those inspiring stories which reveal the true values of humankind and shows us just what we’re capable of succeeding when driven by our capacity to love and the will to live together peacefully. There would soon come a day when soldiers would lose their bravery; they’d show no compassion to their fellow human beings and they’d fight till the end; most probably, their own end. Yet, true human spirit was celebrated that eventful Holy Night.

4.2 The strange conspiracy of silence

Lyon, May 1986

The clouds on the French skyline continued to thicken on that Maundy Thursday² afternoon, and the cool breeze of the Alps was a constant reminder that, although still in May, you definitely needed a jacket to keep yourself warm. I took the subway from *La Place Bellecour* where my hotel resided and headed towards Gerland. The Press Conference I had to attend was to begin in less than half an hour and, perhaps, that amount of time would seem endless for someone experienced; however, for someone as inexperienced as me, time was passing way too fast. I wanted to trick myself into thinking that broadcasting my second already European final by the age of 23 was the primary step to gain recognition. But, the sad truth is that working on a national holiday³ was nothing but trouble for someone already established as a good sportscaster. It was the first final ever not broadcasted on a Wednesday night; the upcoming World Cup festival in Mexico forced UEFA to shorten the dates.

Once I arrived at the stadium, I started looking for the main entrance; there wasn't even a single sign indicating which direction I was meant to take, or which door I had to enter. Now, after all these years, I remember all the awkwardness I felt back in the day with a nostalgic smile on my face. The convenience of being gift-wrapped with all the game stats –minutes of actual play-time, distance covered by footballers etc– sounded like a complete joke, especially considering that we were not even provided with the starting lineups of each team prior to the game.

When I finally found my way around, I headed towards the right room; a handwritten sign was hung on the outside of the door revealing that the Press Conference was indeed held in that room. Inside the conference room, the coaches of the two finalists were seated at the panel; two promiscuous men in their summital moment. On one side stood the coach of Atletico Madrid, Luis Aragonés, equally fervent as when he was a footballer. It was his free-kick goal in 1974, which seemingly granted the “Rojiblancos⁴” their first European Champion Clubs' Cup; until Schwarzenbeck scored a goal in extra-time from a 30m range and saved Bayern Munich literally in the last minute. The revanche was held two days later, and Bayern had Atletico in their clutches with a convincing 4–0, earning the German side the trophy and denying Atletico its first European Cup glory.

² Maundy Thursday (also known as Holy Thursday, Covenant Thursday, Great and Holy Thursday, Sheer Thursday, and Thursday of Mysteries) is the Christian holy day falling on the Thursday before Easter. It commemorates the Maundy and Last Supper of Jesus Christ with the Apostles as described in the Canonical gospels.

³ The author is referring to Good Friday and the Holy Week in general, which is a big holiday for the Orthodox Church.

⁴ “Los Rojiblancos” is a typical nickname for the players of Atletico Madrid. It consists of two words (‘rojo’ and ‘blanco’), which represent the two main colors of the club's shirt – red and white.

On the other side was the stern Valeriy Lobanovsky; a deadpan look on his face, a never-ending strategical point of view and constantly distant behavior. He had already created his first super-team, Dynamo Kiev, by 1975. Lobanovsky was the maestro, and Oleh Blokhin was the leader of the team. Eleven years later, the “Tzar” Oleh would experience the last of his glory days; yet, his blinding light still shone bright and even Lobanovsky perceived his presence as that of a sun in a new galaxy of stars!

Martin Tyler from the British channel ITV approached me a couple of minutes before the Conference started. He introduced himself and asked me where I came from; soon, the Dutch Kees Jansma joined us. Twenty years later, we are still the only ones to occasionally meet in various stadiums around the world in Champions League games, World Cups, European Cups, UEFA Cups etc. Tyler has been the main sportscaster of SKY channel for the past 16 years, and Jansma, after years of being head of the Dutch Public Service Broadcaster ‘NOS’, he now works at Canal Plus as well as in the National Federation of his country as a Press Officer.

So, back to 1986. The commentators had all arrived when the late Belgian reporter Rick De Sandler said in a hushed tone: “So, who’s going to ask them about Chernobyl?” An awkward silence fell upon us all. Jansma leaned towards Ennio Vitanza, the greatly experienced Italian commentator of RAI. “What about Chernobyl?” he whispered. If someone looked at me in that instant, they would be able to see a wave of relief wash over me; I was not the only one who had no idea what was happening. Still, I was even more surprised when I noticed everyone else looking around with the same puzzled expression –Martin Tyler from ITV, the Turkish sportscaster...even the Germans! Then, suddenly, the French Thierry Rolan held up his newspaper and showed us a small article on the first page. In less than 250 words, the columnist recited the explosion of a nuclear reactor in Ukraine; rumours even spoke of numerous victims!

We were all dumbfounded. What happened in Chernobyl? How come word did not get around? Why wasn’t any of it broadcasted? “And when did all that happen?” murmured the German. “Three days ago. They have been keeping it a secret, but they won’t be able to do so for much longer,” answered De Sandler. While I remained deep in thought after De Sandler’s reveal, a well-dressed representative of UEFA walked up to the panel. Right next to him sat the coaches of the two teams’ along with their respective interpreters. Before either one of them could speak, a Soviet Military Officer, who stood imperiously by the front door, approached the panel and asked for everybody’s attention; coming straight out of John Le Carre’s novels, it was obvious that nobody was capable of disobeying him! His voice sounded straight out of some Hollywood movie about the Cold War: “Mr. Lobanovsky would like to add no further comments concerning the unfortunate incident in Chernobyl”. The message was clear: “Unfortunate incident”... Right!

The rest of the interview went by smoothly like nothing ever happened. As the hours went by, we started learning more and more about the incident mostly by gathering as much information as we all could from our own countries. Well, all of them except for me! To this day, almost 22 years later, it all still sounds like a science fiction movie; one that even Arthur Clark, the father of science-fiction films, would not have been able to envision. Would it ever be possible to hide something so tremendous today with the abundance of channels, newspapers and online sources like CNN, SKY NEWS etc? It wouldn’t, not even for a single hour! However, the government of Greece at the time

decided it would be...a shame to ruin the Easter Holidays. So, naturally, the Hellenic Broadcasting Corporation complied with the government's wishes —as did all the local newspapers, in this strange conspiracy of silence!

The final was held at the same time as the Epitaph⁵ progression in Greece; therefore, it was scheduled to be broadcasted on Holy Saturday noon instead. As a young and naïve sportscaster, I began my introduction by referring to the events of Chernobyl! I proceeded to comment on the tragic incident and revealed the Soviet Union's attempt to cover it up. Essentially, I would have become the cause of a mini governmental crisis without even realizing it, and I highly doubt that I would ever be given the chance to so much as pass by a TV studio again for the rest of my career! Fortunately, I was rescued by the fact that the match was taped instead of broadcasted live. The whole introduction was later cut off in the montage, and the broadcasting started with the referee's first whistle! For the record, Dynamo Kiev shattered the Spaniards with an emphatic 3-0 win demonstrating their total supremacy on the field; a team way ahead of its time led by Blokhin's swansong.

I arrived back in Athens just minutes before the Resurrection and I quickly realised that no one knew of the tragedy in Ukraine; the taxi driver, the local grocer, my father...even my best friends were all clueless! It felt as though I was in an awful nightmare, where I kept running in circles always ending up on the very same spot...as if I spoke a completely different language to anyone else on the country! It took another two days before the Greek people were informed of what the rest of Europe knew for days! It is one of those true stories that give me goosebumps and a very strange feeling in the pit of my stomach every time I look back on them...

4.3 Third time's... a curse!

Mark Vivian Foe's career, although brief, will always be engraved in our minds; simply because it represents a fairytale which never got its happy ending. It's just that...life has this irritating tendency to go beyond the vivid imagination of the human mind. Foe surely made history in the few years he managed to play: he scored Manchester City's very last goal in Maine Road – the team's former stadium – and he was the first footballer from Cameroon to ever win the Championnat with two different teams – Lens and Olympique Lyonnais.

His misfortune, however, was astounding and had already made its appearance twice before the tragic third time! In 1998 he broke his leg only days before the World Cup began costing him his presence in the tournament but also – and most importantly –

⁵ The Epitaph is a Christian religious icon, typically consisting of a large, embroidered and often richly adorned cloth, bearing an image of the dead body of Christ, often accompanied by his mother and other figures, following the Gospel account. It is used during the liturgical services of Good Friday and Holy Saturday in the Eastern Orthodox Churches, as well as those Eastern Catholic Churches.

his upcoming transfer to Manchester United. In the year 2000, he contracted malaria which once again prevented him from traveling to Australia and winning a gold medal with the national team of Cameroon during the Sydney Olympics.

He gave off the feeling of being engaged in a ‘hide and seek’ game with his own fate, but the third time proved to be scathing. More importantly, it was one of those images that get stuck in your brain forever once you’ve seen it. It’s almost impossible to comprehend how a hale and robust athlete like himself was lost that way. He passed away on the field just like Perugia’s midfielder Renato Curi during a match against Juventus, in October 1977; he was only 24 years old. A few years later, it was revealed that he was the one to trick doctors into believing he was perfectly healthy when, in fact, he was suffering from a serious heart condition. And – as he later confessed to his wife – he had gone through with it due to his immense love for football and the fear of not being able to provide for his family! The same thing inevitably happened with Hungarian footballer Miklos Feher of Benfica as well as Antonio Puerta – Spanish defender playing in Seville – whose walking figure making its way out of the field on his own two feet gives off an even more morbid feeling!

The investigations around Foe’s death never led to an actual conclusion. A perfectly healthy athlete collapsing in the middle of a game and sinking away in seconds is a memory hard to forget. It all happened during a FIFA Confederations Cup match in 2003 when Cameroon was facing Colombia. Most probably, none of us would remember that exact game or even the whole tournament for that matter; yet, millions of viewers watched Foe fading like a shadow – a picture that cannot be easily forgotten.

Moreover, FIFA instructed the continuation of the tournament instead of canceling it fearing that complications would arise with the sponsors and their on-pending contracts! As for Mark Vivian Foe’s family, after being flooded with empty promises and condolences, they went to hell and back for 3 more exhausting years before they managed to come to an agreement with the insurance company!

4.4 A fatal joke...

Rome, January 1977

Life is full of strange games; the kind that is often hard to grasp. Sometimes you read a story and cannot help but wonder if it is actually true. And yet...an odd twist of fate cost a young man his life in the cruelest of ways about three decades ago in Italy.

Luciano Re Cecconi was born in Nerviano, a province of Milan, in 1948. His father was a laborer and in turn, Re Cecconi found himself a job at his cousin’s metal-processing factory whilst also playing for the local football team. Re Cecconi was tall and a towhead; a combative midfielder who ran endless miles on the pitch. He rarely scored but the few times he did, his goals were rather impressive. He started off his career in Pro Patria, a former big club of Busto Arsizio near the area of Milan, and was then transferred to Serie B’s “Foggia”, where he met his mentor Tomasso Maestrelli. Tomasso was the one to help S.S. Lazio prosper when he took over the Italian team in 1972; Re Cecconi

was then transferred to Lazio as well under Maestrelli's instructions, and together they won Lazio's first ever Serie A championship in 1973-1974. The young midfielder made 23 appearances during his second season in the club and was given the nickname "Cecconetzer", since his pitch-blond hair and general look resembled that of German star Günter Netzer. He soon became a member of Italy's national team playing a total of two games and was also included in the team's roster for the 1974 World Cup. The young footballer did not get any play-time during the World Cup, although he most certainly could have been used on numerous occasions. His incessant running on the field seemed ideal for the total football style that made its appearance in the early 70s and was widely put in use by most coaches.

Re Cecconi often proclaimed his lack of political knowledge; yet, he was often labelled as a fascist, mostly due to his love for parachuting which was often associated with radical right parties. Aside from that, he was also the one to pay the price for his teammates' political externalisations; within Lazio, Re Cecconi was part of the "northerners" and Luigi Martini—who had expressed his extreme right-wing preferences in the past—soon became one of his best friends. The two of them were so close that most people called them "twins".

On January 18th 1977, at 19:30 p.m., Luciano visited a jewelry store near the centre of Rome along with his teammate Pietro Ghedin, and one of his friends. Re Cecconi found it as the perfect chance to mess with his 'buddies'. He put his hands in his pockets and started yelling "Stay right where you are! Put your hands in the air!" The owner of the store, Bruno Tambocchini, pulled out a gun initially pointing it towards Ghedin, who immediately raised his hands in the air. Then, he did the exact same thing with Re Cecconi, who unfortunately didn't have the same reaction; Tambocchini did not hesitate to shoot him from a short range! At a time when Italy was constantly tormented by terrorism and robberies were an everyday occurrence, many shop owners faced with police's incompetence had taken law into their own hands. Re Cecconi fell wounded to the ground bleeding to death as he murmured: "...it was a joke... just a joke". Those were his last words. He died half an hour later at the early age of 28.

The police arrested Tambocchini a while later with the accusation of excessive use of force in self-defence. After being trialled 18 days later, he was ultimately discharged! During the hearing, it was revealed that the blond midfielder had tried to pull the same prank in another store in Rome. Reportedly, the defendant was not a football fan and claimed to have not recognized the three men; not even Re Cecconi's characteristic demeanour. The concept of self-defence was widely controversial in Italy during those times—right and left-wing terrorists used robberies in the 70s as a means of funding their illegal activities. Murder cases were common, and shop owners or bank employees were prepared for all possible scenarios.

Re Cecconi's death was interpreted by many as a result of the tense atmosphere in the country. The unfortunate star left behind his wife, as well as two young children. He died just 47 days after being forced to carry his mentor's casket on his shoulders; Maestrelli was the one to help his career blossom by signing him from Foggia to Lazio. Re Cecconi's son became a member of the local team Nervianese a couple years later, and the city's stadium was named after his father with the following inscription: Luciano Re Cecconi: footballer, 1948-1977, gone too soon. In 2003, a Roman street was named

after him as well. Unfortunately, his early death was merely the result of a joke; a tragic and fatal joke!

4.5 Scorer of all goals, but...

Leicester, March 1976

Northern Ireland's international footballer Chris Nicholl, who later trained Southampton, played 648 championship games during his long and successful career with teams such as Halifax, Luton, Aston Villa, Southampton and Grimsby. Yet, none of them was as odd as the one of Aston Villa against Leicester in March 1976. The tall centre-back scored all four goals in the match with the game ending at 2-2. He gave the lead to Leicester twice by scoring two own goals with a header; however, he scored another two short-range equalizers tying the game both times.

The match in Leicester City was the 18th out of the 21 away-matches, which Aston Villa failed to win that season –their first season back in the Premier League. The “Villans” started off well, but Leicester managed to take the lead in the 15th minute when Nicholl scored an own goal after a long ball in by Brian Alderson. However, twenty-five minutes later a header by Brian Little caused havoc in Leicester's defence and Nicholl managed to equalise. Eight minutes into the second half, Nicholl stroke again; Frank Worthington launched a long ball in Aston Villa's penalty area and Nicholl, in an attempt to deflect Bob Lee's effort, unwillingly sent the ball flying towards the far end of John Burridge's net with... yet another wonderful header! But, once again, he fixed his own mistake; four minutes before the final whistle, Hamilton served a corner kick and Nicholl tied the game with his fourth overall goal and the second one for his team.

The most astounding part of Nicholl's performance, nonetheless, was how he scored his two Aston Villa goals. Even though he normally scored with headers, this time he scored both goals with a strike. After all, that night in Leicester he proved to be competent enough to become a charismatic lead scorer with his sense of absolute equilibrium; every time he scored on one side, he made sure to do the exact same on the other side of the pitch!

5

Παρουσίαση του Πρωτότυπου κειμένου

Όταν η μπάλα σταμάτησε για μία νύχτα τον πόλεμο

Ιπρ, Δεκέμβριος 1914

Παραμονή Χριστουγέννων του 1914. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μετρά τέσσερις μήνες, αλλά κάποιοι άνθρωποι παραμένουν πιστοί στο πνεύμα των ημερών, αν και βρίσκονται με ένα όπλο στο χέρι και πολεμούν. Βγαίνουν δειλά-δειλά από τα χαρακώματα και γίνονται πρωταγωνιστές σε ένα αγώνα ζωής και ελπίδας, μετέχοντας σε ένα ποδοσφαιρικό ματς, που έχει ξεπεράσει πια τα όρια του μύθου.

Η ιστορία έρχεται να μας διδάξει πως το ποδόσφαιρο μπορεί να γίνει αφορμή για πόλεμο, αλλά και για ειρήνη. Η «ανακωχή των Χριστουγέννων» μπορεί για κάποιους να αποτελεί ένα ωραίο παραμύθι που αναδεικνύει τη διαφορετικότητα και την αδελφσύνη που αναδύουν οι άγιες μέρες των γιορτών. Όμως, και οι πιο ισχυρές πολεμικές μηχανές του κόσμου αποφάσισαν τότε να σταματήσουν την αλληλοεξόντωση για να γιορτάσουν τη γέννηση του Χριστού. Όλα ξεκίνησαν όταν μερικοί Γερμανοί στρατιώτες, κοντά στη βελγική πόλη Ιπρ, αποφάσισαν ότι θα ήταν καλή ιδέα να στολίσουν τη δική τους πλευρά των χαρακωμάτων. Έτσι, έβαλαν μικρά κεράκια πάνω στα δέντρα και άρχισαν να τραγουδούν τα κάλαντα. Από την άλλη πλευρά, κάποιοι Βρετανοί άρχισαν κι αυτοί να τραγουδούν στη δική τους γλώσσα.

Όλα αυτά συνέβαιναν ενώ η κάθε πλευρά ήταν κρυμμένη. Ο φόβος ότι αν κάποιος έκανε το πρώτο βήμα και άφηνε τη θέση του, θα είχε κάνει και το μοιραίο λάθος, παρέλυε τις αισθήσεις. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη, κι ύστερα από λίγη ώρα άρχισαν και οι ανταλλαγές ευχών και δώρων ανάμεσα στους στρατιώτες, που σύντομα συναντήθηκαν στη νεκρή ζώνη. Ουίσκι, τσιγάρα και σοκολάτες άλλαζαν χέρια. «Αγκάλιασα ανθρώπους που πριν από λίγη ώρα προσπαθούσα να σκοτώσω», είχε πει ένας Άγγλος στρατιώτης μιλώντας χρόνια αργότερα στο BBC.

Μια μαρτυρία ενός Βέλγου αναφέρει: «Η ομίχλη είχε σχεδόν διαλυθεί, όταν άκουσα μια φωνή να λέει ότι Βρετανοί και Γερμανοί είχαν βγει από τα χαρακώματα και αντάλλασσαν δώρα. Σύντομα εμφανίστηκε ένας Σκωτσέζος στρατιώτης κρατώντας μια μπάλα ποδοσφαίρου, που φαινόταν καινούργια αλλά έμοιαζε τελείως παράταιρη με το σκηνικό της μάχης.

Μέσα σε λίγα λεπτά ο αγώνας είχε αρχίσει. Το να παίζεις πάνω στον πάγο δεν ήταν καθόλου εύκολο, παρόλα αυτά προσπαθήσαμε να μείνουμε πιστοί στους κανονισμούς». Και όλα αυτά χωρίς διαιτητή, παρακαλώ! Το παιχνίδι διάρκεσε μία ώρα και οι Γερμανοί τελικά νίκησαν 3-2. Τι σας θυμίζει αυτό; Σύμφωνα μάλιστα με τις μαρτυρίες, η αναμέτρηση έληξε άδοξα όταν η μπάλα έσκασε χτυπώντας σε ένα συρματοπλεγμα. Όταν τελείωσε το ματς, οι δύο πλευρές πήραν πίσω από τη νεκρή ζώνη τους ανθρώπους που είχαν χάσει τη ζωή τους και τους έθαψαν με όλες τις τιμές που θα μπορούσαν να τους αποδώσουν υπό αυτές τις συνθήκες.

Η ανακωχή στο βελγικό μέτωπο κράτησε μόνο για το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων, όμως σε άλλες περιοχές συνεχίστηκε μέχρι την Πρωτοχρονιά. Αυτά τα γεγονότα μαθεύτηκαν, όπως είναι φυσικό, πολύ γρήγορα και δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες. Οι στρατηγοί της κάθε πλευράς δεν χάρηκαν ακούγοντας τα νέα. Τις επόμενες χρονιές ανήμερα των Χριστουγέννων διατάχθηκαν εκτεταμένοι βομβαρδισμοί, ενώ οι στρατιώτες δεν έμεναν ποτέ σταθεροί σε ένα μέτωπο, ώστε να μην έρχονται κοντά με τους αντιπάλους τους.

Το 1999, στο σημείο από όπου ξεκίνησε η ανακωχή στήθηκε ένας ξύλινος σταυρός, για να θυμίζει σε όλους εκείνο το βράδυ του 1914. Ο τελευταίος εν ζωή στρατιώτης που είχε πάρει μέρος στην ποδοσφαιρική αναμέτρηση, ο Σκωτσέζος Αλφρεντ Άντερσον, πέθανε το 2005 σε ηλικία 109 ετών. Αυτά τα γεγονότα έχουν λάβει πολλές διαφορετικές ερμηνείες. Γράφτηκαν σε βιβλίο και έγιναν μέχρι και ταινία. Άλλοι λένε ότι το όλο σκηνικό κράτησε μόλις λίγα λεπτά, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι δεν συνέβη ποτέ. Είναι όμως μια ωραία ιστορία, που φανερώνει το πνεύμα του ανθρώπου και το τι μπορεί να κάνει με την αγάπη και τη θέλησή του για ειρήνη. Θα ερχόταν μια μέρα που κάποιοι θα έχαναν το κουράγιο τους, που δεν θα έδειχναν συμπόνια στον συνάνθρωπό τους και θα πολεμούσαν μέχρι τέλους. Πιθανότατα του δικού τους τέλους. Εκείνη όμως την Άγια νύχτα γιόρταζε το ανθρώπινο πνεύμα.

Η ιδιότυπη συνωμοσία της σιωπής

Λιόν, Μάιος 1986

Τα σύννεφα συνέχιζαν να πυκνώνουν πάνω από τον γαλλικό ουρανό εκείνο το απόγευμα της Μεγάλης Πέμπτης (για τους ορθόδοξους) και το αεράκι που ερχόταν από τις Άλπεις υπενθύμιζε πως, αν και είχε μπει ο Μάης, χρειαζόσουν ακόμη ένα πουλόβερ γύρω από τους ώμους. Από το ξενοδοχείο μου, στην πλατεία Μπελκούρ, πήρα το μετρά με κατεύθυνση την περιοχή του Ζερλάν. Σε λιγότερο από μισή ώρα θα άρχιζε η συνέντευξη Τύπου, και για κάποιον έμπειρο αυτός ο χρόνος πιθανόν να έμοιαζε αιωνιότητα. Για έναν...ψαρωμένο όμως, όπως εγώ, ο χρόνος έμοιαζε να κυλά με αμείλικτο ρυθμό. Ήθελα να παραμυθιάσω τον εαυτό μου πως στα 23 μου χρόνια το να μεταδίδω δεύτερο ευρωπαϊκό τελικό αποτελούσε πρώτο βήμα αναγνώρισης της αξίας μου. Η πικρή αλήθεια, μεταξύ μας, είναι ότι ήταν αρκετή ταλαιπωρία για κάποιον ήδη καθιερωμένο να μεταδίδει μία τέτοια μέρα, Μεγάλη Παρασκευή. Μοναδική στα χρονικά περίπτωση που ένας ευρωπαϊκός τελικός δεν θα διεξαγόταν Τετάρτη. Το επερχόμενο Μουντιάλ στο Μεξικό ανάγκαζε την UEFA να συμπτύξει τις ημερομηνίες.

Φτάνοντας στο γήπεδο, έψαξα για την κεντρική είσοδο. Ούτε ένα σημάδι για το πού θα έπρεπε να πας, ποια πόρτα θα έπρεπε να χτυπήσεις. Οι στιγμές αμηχανίας που ένιωθα έρχονται στο μυαλό μου με ένα νοσταλγικό χαμόγελο. Αν σκεφτεί κανείς πως τότε ούτε καν τις συνθέσεις δεν σου έδιναν πριν αρχίσει ο αγώνας, ενώ σήμερα έχεις στο πιάτο ακόμη και τον καθαρό χρόνο αγώνα και τα χιλιόμετρα που καλύπτουν οι ποδοσφαιριστές στο γήπεδο, μοιάζει με ανέκδοτο εκείνη η εποχή.

Όταν βρήκα τελικά άκρη, κατευθύνθηκα προς την αίθουσα που έγραφε απέξω με το χέρι και με μαρκαδόρο γραμμένη η πινακίδα πως εκεί ήταν η συνέντευξη Τύπου. Παρόντες θα ήταν οι δύο προπονητές των φιναλίστ. Τα ετερόκλητα στην κορυφαία τους στιγμή! Από τη μία ο τεχνικός της Ατλέτικο Μαδρίτης, ο Λουίς Αραγονιές. Εκρηκτικός όπως ήταν και ως παίκτης. Δώδεκα χρόνια πριν, στις Βρυξέλλες, ένα δικό του γκολ-

φάουλ έμοιαζε να χαρίζει στους «Ροχιμπλάνκος» το Κύπελλο Πρωταθλητριών. Μέχρι που εμφανίστηκε ο Σβάρτσενμπεκ από τα 30 μέτρα, γλίτωσε την Μπάγερν στο τελευταίο λεπτό της παράτασης και στη ρεβάνς οι Βαυαροί έβαλαν την Ατλέτικο με 4-0 στα δίχτυα. Τώρα ο Αραγονές ήταν προπονητής και έφερνε την ομάδα της καρδιάς του σε έναν τελικό, αυτή τη φορά στο Κυπελλούχων.

Από την άλλη, ο βλοσυρός Βαλερί Λομπανόφσκι. Ανέκφραστος, υπολογιστής, απόμακρος. Ήδη το 1975 είχε φτιάξει την πρώτη ποδοσφαιρική μηχανή της Ντιναμό Κιέβου. Αυτός ήταν ο μαέστρος και ο Όλεγκ Μπλαχίν το πρώτο βιολί. Έντεκα χρόνια μετά, ο «Τσάρος» Όλεγκ ήταν στη δύση του. Το εκτυφλωτικό του φως όμως έλαμπε ακόμη και ο Λομπανόφσκι το είχε σαν ήλιο σε έναν γαλαξία νέων αστεριών!

Λίγο πριν αρχίσει η συνέντευξη, με πλησίασε ο Μάρτιν Τάιλερ από την αγγλική τηλεόραση ITV. Μου συστήθηκε και με ρώτησε από πού είμαι. Σε λίγο στην παρέα προστέθηκε και ο Ολλανδός Κέες Γιάνσμα. Δύο δεκαετίες μετά, είμαστε οι μοναδικοί από εκείνο το μεσημέρι που συναντιόμαστε ακόμη σε διάφορα γήπεδα. Σε Τσάμπιονς Λιγκ, Μουντιάλ, Euro, Κύπελλα UEFA. Ο Τάιλερ είναι εδώ και 16 χρόνια ο κορυφαίος του SKY και ο Γιάνσμα, μετά από χρόνια ως επικεφαλής του κρατικού ολλανδικού καναλιού NOS εργάζεται στο συνδρομητικό Canal Plus και στην ομοσπονδία της χώρας του για θέματα Τύπου.

Πίσω όμως στο 1986. Οι σχολιαστές από διάφορα μέρη είχαν πια φτάσει, όταν ο (αείμνηστος) Βέλγος Ρικ Ντε Σάντλερ γύρισε συνωμοτικά προς το μέρος μας. «Ποιος θα ρωτήσει για το περιστατικό στο Τσέρνομπιλ;» Αμηχανία. Ο Ολλανδός έγειρε μπροστά και κοίταξε τον Ένιο Βιτάντσα, τον πολύπειρο Ιταλό σχολιαστή της RAI. «Ποιο Τσέρνομπιλ;» Αν κάποιος με κοίταζε, θα αντιλαμβανόταν την ανακούφιση στο πρόσωπό μου. Όστε υπήρχε κι άλλος που δεν ήξερε τι έλεγαν, άρα δεν ήμουν ο μόνος. Η έκπληξή μου όμως ήταν πως ξαφνικά κι άλλοι κοιτούσαν με την ίδια απορία. Ο Άγγλος, ο Τούρκος, ο Γερμανός! Τότε ο Γάλλος Τιερί Ρολάν έστρεψε το βλέμμα του και κρατώντας την εφημερίδα μάς έδειξε ένα μικρό κομμάτι στην πρώτη σελίδα. Περίπου 250 λέξεις που εξιστορούσαν την έκρηξη ενός αντιδραστήρα στην Ουκρανία - και με φήμες που έκαναν λόγο για πολλούς νεκρούς!

Σαστίσαμε. Τι ήταν αυτό; Πώς δεν είχε πάρει έκταση; Πώς και δεν το έπαιζαν τα δελτία ειδήσεων; «Και πότε συνέβη;» ψέλλισε ο Γερμανός. «Πριν από τρεις μέρες. Το

κρύβουν, αλλά δεν θα μπορέσουν για πολύ», ήταν τα λόγια του Ντε Σάντλερ. Την ώρα που τα λόγια του χάνονταν στο βάθος του μυαλού μου, ένας κοστουμαρισμένος κύριος της UEFA ανέβαινε στο πάνελ. Δίπλα του οι προπονητές και οι μεταφραστές. Πριν μιλήσει, ένας αξιωματικός του Σοβιετικού Στρατού, που καθόταν αγέρωχος μπροστά στην πόρτα, προχώρησε ζητώντας τον λόγο. Βγαλμένος κατευθείαν από τα μυθιστορήματα του Τζον λε Καρέ, ήταν ολοφάνερο πως δεν μπορούσε κανείς να του αρνηθεί να δώσει διαταγές! «Ο κύριος Λομπανόφσκι δεν θα ήθελε να σχολιάσει οτιδήποτε σχετικό με το ατυχές συμβάν του Τσέρνομπιλ». Η φωνή του ακούστηκε σαν βγαλμένη από ταινίες του Χόλιγουντ με θέμα τον Ψυχρό Πόλεμο. Το μήνυμά του όμως ήταν ξεκάθαρο! «Ατυχές περιστατικό»... Μάλιστα.

Όλη η υπόλοιπη συνέντευξη κύλησε σαν να μην έγινε ποτέ. Μέχρι το βράδυ είχαμε μάθει περισσότερα, κυρίως με τις πληροφορίες που ο καθένας μάζευε από τη χώρα του. Όλοι εκτός από έναν! Εμένα! Σήμερα, μόλις 22 χρόνια αργότερα, ακούγεται σαν σενάριο, που ακόμη και ο πατέρας των ταινιών επιστημονικής φαντασίας Άρθουρ Κλάρκ θα αδυνατούσε να συλλάβει. Με τα δεκάδες κανάλια, τις εφημερίδες, το ίντερνετ, το CNN, το SKY NEWS ένα τέτοιο γεγονός θα ήταν ποτέ δυνατό σήμερα να μείνει κρυφό; Ούτε για μία ώρα! Τότε όμως η κυβέρνηση στην Ελλάδα αποφάσισε να μην... χαλάσει το Πάσχα του κόσμου. Και η κρατική τηλεόραση υπάκουσε φυσικά, ενώ και οι εφημερίδες έκαναν το ίδιο σε αυτή την ιδιότυπη συνωμοσία της σιωπής!

Το ματς διεξαγόταν την ίδια ώρα με την περιφορά του Επιταφίου. Συνεπώς προγραμματίστηκε να μεταδοθεί το μεσημέρι του Μεγάλου Σαββάτου σε μαγνητοσκόπηση. Ως αφελής, ξεκίνησα με πρόλογο που αφορούσε την είδηση! Μίλησα για το τραγικό συμβάν και αναφέρθηκα στην προσπάθεια των Σοβιετικών να καλύψουν το θέμα. Άθελά μου, αν το ματς ήταν σε απευθείας μετάδοση, θα δημιουργούσα μίνι...κυβερνητική κρίση! Και αμφιβάλλω αν θα ξαναπερνούσα ποτέ απέξω από τηλεοπτικό στούντιο! Το ότι το ματς ήταν μαγνητοσκοπημένο έδωσε τη λύση! Στην Αγία Παρασκευή «έκοψαν» όλο το κομμάτι του προλόγου και η σύνδεση με το «Ζερλάν» ξεκίνησε με τη σέντρα! Για την ιστορία, η Ντιναμό Κίεβου, σε μία επίδειξη ποδοσφαίρου πολύ πριν την εποχή της, διέλυσε τους Ισπανούς 3-0 στο ποδοσφαιρικό κύκνειο άσμα του

Μπλαχίν.

Επιστρέφοντας στην Αθήνα, οριακά λίγο πριν την Ανάσταση, συνειδητοποίησα

πως κανείς δεν ήξερε κάτι! Ο ταξιτζής, ο περιπτεράς, ο πατέρας μου, οι κολλητοί μου φίλοι! Όπως στους εφιάλτες που τρέχεις και είσαι πάντα στο ίδιο σημείο, ένιωθα σαν να μιλούσα άλλη γλώσσα. Πέρασαν ακόμη 48 ώρες για να πληροφορηθεί ο λαός αυτό που στην Ευρώπη γνώριζαν από μέρες! Μία αληθινή ιστορία που ακόμη και τώρα, κάθε φορά που έρχεται στο μυαλό μου, νιώθω μια ανατριχίλα και ένα πολύ περίεργο συναίσθημα.

Η τρίτη φορά ήταν και φαρμακερή...

Λιόν, Ιούνιος 2003

Η πορεία του Μαρκ Βιβιάν Φοέ, αν και σύντομη, θα μείνει έντονα χαραγμένη, γιατί απλούστατα μοιάζει με σενάριο. Μόνο που η ζωή έχει αυτή την... εκνευριστική τάση να ξεπερνά σε φαντασία και το πιο τρελό σενάριο ταινίας! Ο Φοέ, στα λίγα χρόνια που πρόλαβε να παίξει, έγραψε ιστορία βάζοντας το τελευταίο γκολ στην παρουσία της Μάντσεστερ Σίτι στο «Μέιν Ρόουντ» και όντας ο πρώτος Καμεруνέζος που κατάκτησε το γαλλικό Πρωτάθλημα με δυο διαφορετικές ομάδες, τη Λανς και τη Λιόν!

Η ατυχία πάντως ήταν παροιμιώδης και του είχε χτυπήσει την πόρτα ήδη δυο φορές στο παρελθόν! Το 1998, λίγο πριν το Μουντιάλ, έσπασε το πόδι του, κάτι που του κόστισε τόσο τη συμμετοχή του στο παγκόσμιο ποδοσφαιρικό πάρτι αλλά κυρίως τη μεγάλη μετακίνησή του στη Μάντσεστερ Γιουνάιτεντ. Το 2000 προσβλήθηκε από ελονοσία, γεγονός που και πάλι του στοίχισε ακριβά. Έχασε την ευκαιρία να πάει στο Σίδνεϊ και να αναδειχθεί χρυσός ολυμπιονίκης με το Καμερούν.

Είχες την αίσθηση πως έπαιζε κρυφτό με την ατυχία, αλλά η τρίτη φορά έμελλε να είναι και η φαρμακερή. Ήταν μάλιστα μία εικόνα που όποιοι την είδαν, αδυνατούν να ξεχάσουν. Δεν μπορεί εύκολα να χωρέσει ο νους πώς ένα παλικάρι σχεδόν δύο μέτρα έπαθε τέτοια ζημιά. Έφυγε μέσα από το γήπεδο όπως και ένας μέσος της Περούτζια, ο Ρενάτο Κούρι, τον Οκτώβρη του 1977, σε ένα ματς κόντρα στη Γιουβέντους. Ήταν μόλις 24 ετών, αλλά κάποια χρόνια αργότερα αποκαλύφθηκε πως ήταν ο ίδιος που είχε ξεγελάσει τους γιατρούς, ενώ η καρδιά του είχε πρόβλημα. Και το είχε κάνει γιατί, όπως είχε πει η γυναίκα του, το ποδόσφαιρο ήταν ολόκληρη η ζωή του και φοβόταν να μην αφήσει την οικογένειά του χωρίς χρήματα! Ουσιαστικά, με τον ίδιο τρόπο έφυγαν τόσο ο Ούγγρος Μίκλος Φέχερ της Μπενφίκα όσο και ο Αντόνιο Πουέρτα της Σεβίλλης, του

οποίου η εικόνα να αποχωρεί όρθιος από το γήπεδο κάνει ακόμη πιο μακάβρια την αίσθηση!

Για τον Φοέ δεν βγήκε ποτέ κάποιο πόρισμα. Ένας υγιέστατος αθλητής να καταρρέει σε παιχνίδι και να σβήνει, είναι κάτι που μένει ανεξίτηλο στη μνήμη. Ήταν στη διάρκεια του Κυπέλλου Συνομοσπονδιών το 2003 στη Γαλλία και το Καμερούν αντιμετώπιζε την Κολομβία. Κανείς δεν θα θυμόταν σήμερα πως έγινε αυτό το παιχνίδι, ίσως ούτε καν τη διοργάνωση. Αλλά αυτό που είδαν εκατομμύρια τηλεθεατές, με τον Φοέ να λιώνει σαν κερί, δεν μπορεί να λησμονηθεί.

Η UEFA μάλιστα, αντί να σταματήσει την εξέλιξη της διοργάνωσης, σκέφτηκε τις επιπλοκές με τα συμβόλαια και τους σπόνσορες και έδωσε εντολή να συνεχιστεί η ... παράσταση! Όσο για την οικογένεια του Μαρκ Βιβιάν Φοέ, αφού γέμισε με υποσχέσεις και συλλυπητήρια, τράβηξε το δικό της Γολγοθά, προσπαθώντας για τρία και πλέον χρόνια να βγάλει άκρη με την ασφαλιστική εταιρεία!

Ένα μοιραίο αστείο...

Ρώμη , Ιανουάριος 1977

Η ζωή παίζει περίεργα παιχνίδια. Τέτοια, που ο νους δεν τα χωρά. Μερικές φορές διαβάζεις μία είδηση και αναρωτιέσαι αν μπορεί να είναι αληθινή. Κι όμως...Πριν από τρεις δεκαετίες, στην Ιταλία, ένα περίεργο παιχνίδι της μοίρας στοίχισε τη ζωή σε έναν νέο άνθρωπο. Και μάλιστα, με τον πιο σκληρό τρόπο.

Ο Λουτσιάνο Ρε Τσεκόνι γεννήθηκε στο Νερβιάνο –στην ενδοχώρα του Μιλάνου– το 1948. Ο πατέρας του ήταν εργάτης και ο ίδιος βρήκε δουλειά στο εργαστήριο επεξεργασίας μετάλλων του ξαδέρφου του, αγωνιζόμενος παράλληλα στην τοπική ομάδα. Ένας μαχητικός μέσος, που έκανε πολλά χιλιόμετρα στον αγωνιστικό χώρο (σπάνια σκόραρε, αλλά όταν το έκανε, τα γκολ του ήταν συνήθως εντυπωσιακά), ο Ρε Τσεκόνι ήταν ψηλός και κατάξανθος.

Ξεκίνησε την καριέρα του στην Προ Πάτρια –παλαιότερα μεγάλος σύλλογος της Μπούστο Αρσίτσιο κοντά στο Μιλάνο– και στη συνέχεια μεταγράφηκε στη Φότζια, ομάδα δεύτερης κατηγορίας. Εκεί γνώρισε τον μέντορά του Τομάζο Μαστρέλι. Ήταν ο προπονητής που άλλαξε την ιστορία της Λάτσιο, όταν μετακινήθηκε σε αυτή το 1972, παίρνοντας και τον Ρε Τσεκόνι. Μαζί κατέκτησαν το πρώτο Πρωτάθλημα στην ιστορία του συλλόγου το 1973-74. Ο νεαρός μέσος, που είχε 23 συμμετοχές στη δεύτερη σεζόν του στην ομάδα, αποκαλέστηκε «Τσεκονέτσερ», αφού η ξανθιά του κόμη και η εν γένει εμφάνισή του έμοιαζε πολύ με του Γερμανού σταρ Γκίντερ Νέτσερ. Έγινε μέλος της εθνικής Ιταλίας με την οποία έπαιξε σε δυο αγώνες, ενώ ήταν στην αποστολή για το Παγκόσμιο Κύπελλο του 1974, όπου έμεινε όμως στον πάγκο, αν και θα μπορούσε κάλλιστα να είχε αγωνιστεί πολύ περισσότερο. Το ακατάπαυστο τρέξιμό του στον αγωνιστικό χώρο ήταν ιδανικό για το ολοκληρωτικό ποδόσφαιρο που είχε κάνει την εμφάνισή του και ήταν πολύ στη μόδα στις αρχές της δεκαετίας του '70.

Ο Ρε Τσεκόνι είχε παραδεχτεί πως δεν είχε ιδέα από πολιτική, ωστόσο του είχαν κολλήσει την ταμπέλα του φασίστα, εν μέρει λόγω της αγάπης του με τον αλεξιπτωτισμό, μία ασχολία που είχε συνδεθεί με την ακροδεξιά. Πλήρωνε επίσης την πολιτική έκφραση πολλών συμπαίκτών του. Στη Λάτσιο, ο Ρε Τσεκόνι είχε ενσωματωθεί στην ομάδα των «βορείων» και ο καλύτερός του φίλος ήταν ο Λουίτζι Μαρτίνι, ο οποίος είχε εκφράσει πολλές φορές ακροδεξιές θέσεις. Οι δυο τους ήταν τόσο δεμένοι, που τους αποκαλούσαν «δίδυμους».

Στις 18 Ιανουάριου του 1977, στις 7:30 το απόγευμα ο Ρε Τσεκόνι, ο συμπαίκτης του στη Λάτσιο Πιέρο Γκεντίν και ένας φίλος τους πήγαν να ρίξουν μια ματιά σε ένα κοσμηματοπωλείο που δεν απείχε πολύ από το κέντρο της Ρώμης. Ο Λουτσιάνο βρήκε την ευκαιρία να κάνει πλάκα. Βάζοντας τα χέρια του στις τσέπες, φώναξε: «Σταματήστε... Ληστεία!». Ο ιδιοκτήτης του καταστήματος, Μπρουνο Ταμποκίνι, που είχε γυρισμένη την πλάτη στους τρεις άνδρες, αρχικά τράβηξε ένα όπλο και το έστρεψε στον Γκεντίν, ο οποίος σήκωσε τα χέρια του ψηλά. Στη συνέχεια έκανε το ίδιο και προς τον Ρε Τσεκόνι, ο οποίος όμως δεν αντέδρασε με τον ίδιο τρόπο. Ο κοσμηματοπώλης δεν δίστασε να τον πυροβολήσει από κοντινή απόσταση! Σε μία εποχή που η Ιταλία μαστιζόταν από την τρομοκρατία και οι ληστείες ήταν καθημερινό φαινόμενο, πολλοί καταστηματαρχές είχαν πάρει τα μέτρα τους, βλέποντας την ανικανότητα της αστυνομίας να τους προστατέψει. Ο Ρε Τσεκόνι, πέφτοντας τραυματισμένος στο δάπεδο, ψέλλισε: «... ήταν μόνο ένα αστείο, ήταν αστείο». Αυτές ήταν οι τελευταίες του λέξεις. Μίση ώρα αργότερα απεβίωσε. Ήταν μόλις 28 ετών.

Λίγο αργότερα ο ιδιοκτήτης του καταστήματος συνελήφθη με την κατηγορία της υπέρμετρης αυτοάμυνας. Στη δίκη που έγινε 18 ημέρες αργότερα απαλλάχθηκε! Όπως έγινε γνωστό στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, ο ξανθός μέσος είχε προσπαθήσει να κάνει ένα αντίστοιχο αστείο και σε ένα άλλο κατάστημα της Ρώμης. Ο κατηγορούμενος κοσμηματοπώλης δεν ήταν φίλαθλος και ισχυρίστηκε πως δεν αναγνώρισε τους τρεις άνδρες, ούτε καν τη χαρακτηριστική φυσιογνωμία του Ρε Τσεκόνι. Η έννοια της αυτοάμυνας εκείνη την εποχή στην Ιταλία ήταν αμφιλεγόμενη. Στη δεκαετία του '70 δεξιοί και αριστεροί τρομοκράτες χρησιμοποιούσαν τις ληστείες για να χρηματοδοτούν τις παράνομες δραστηριότητές τους. Οι φόνοι ήταν συχνό φαινόμενο και οι ιδιοκτήτες καταστημάτων ή υπάλληλοι τραπεζών ήταν προετοιμασμένοι.

Ο θάνατος του Ρε Τσεκόνι εκλήφθηκε από πολλούς ως συνέπεια αυτής της τεταμένης ατμόσφαιρας. Ο άτυχος όσος άφησε πίσω του μία σύζυγο και δύο μικρά παιδιά. Πέθανε μόλις 47 ημέρες αφού είχε σηκώσει το φέρετρο του δασκάλου του, του Τομάζο Μαεστρέλι, ο οποίος είχε βοηθήσει την καριέρα του φέρνοντάς τον από τη Φότζια στη Λάτσιο. Ο γιος του, λίγα χρόνια αργότερα, αγωνίστηκε στην τοπική ομάδα, τη Νερβιανέζε, στο στάδιο που πήρε το όνομα του πατέρα του. Το μνήμα του έχει την ακόλουθη επιγραφή: Λουτσιάνο Ρε Τσεκόνι: Ποδοσφαιριστής, 1948-1977, έφυγε νωρίς. Το 2003 δόθηκε το όνομά του και σε έναν δρόμο της Ρώμης. Όλα αυτά δυστυχώς ως συνέπεια ενός αστείου. Ενός τραγικά μοιραίου αστείου!

Σκόρερ όλων των γκολ, αλλά...

Λέστερ, Μάρτιος 1976

Ο διεθνής με τη Βόρεια Ιρλανδία Κρις Νίκολ, που αργότερα εργάστηκε ως προπονητής στη Σαουθάμπτον, έπαιξε σε 648 αγώνες Πρωταθλήματος στη διάρκεια της μακράς του καριέρας με τη Χάλιφαξ, τη Λούτον, την Άστον Βίλα, τη Σαουθάμπτον και την Γκρίνσμιτ. Κανένας όμως δεν ήταν τόσο περίεργος όσο η εκτός έδρας αναμέτρηση της Άστον Βίλα με τη Λέστερ τον Μάρτιο του 1976. Ο υψηλόσωμος κεντρικός αμυντικός πέτυχε και τα τέσσερα γκολ διαμορφώνοντας από μόνος του το τελικό 2-2 της αναμέτρησης. Έδωσε δυο φορές το προβάδισμα στη Λέστερ, πετυχαίνοντας αυτογκόλ με κεφαλιές, αλλά ισάριθμες φορές ισοφάρισε για την ομάδα του με κοντινά σουτ.

Ο αγώνας στο Λέστερ ήταν ο 18ος από τους 21 εκτός έδρας που η Άστον Βίλα δεν κατάφερε να κερδίσει εκείνη την περίοδο, που ήταν η πρώτη της μετά την επιστροφή της στην πρώτη κατηγορία. Οι «Χωριάτες» ξεκίνησαν καλά, αλλά η Λέστερ πήρε το προβάδισμα στο 15ο λεπτό, όταν ο Νίκολ έστειλε άθελά του την μπάλα στα δίχτυα της ομάδας του σε σέντρα του Μπράιαν Άλντερσον. Στο 40ό λεπτό όμως, μετά από μία κεφαλιά του Μπράιαν Λιτλ που δημιούργησε αναταραχή στην άμυνα της Λέστερ, ο Νίκολ ισοφάρισε για την Άστον Βίλα. Στο 8ο λεπτό της επανάληψης, ο Κρις Νίκολ σημείωσε το δεύτερό του αυτογκόλ. Ο Φρανκ Γουόρθινγκτον έφερε την μπάλα μέσα στη μεγάλη περιοχή και ο Νίκολ, που μονομαχούσε με τον Μπομπ Λι, την έστειλε για μία ακόμη φορά χωρίς να το θέλει στα δίχτυα του Τζον Μπάριτς με μία... πανέμορφη κεφαλιά! Για μία ακόμη φορά όμως διόρθωσε το λάθος του. Τέσσερα λεπτά πριν το τέλος, ο Χάμιλτον εκτέλεσε ένα κόρνερ και ο Νίκολ από κοντά ισοφάρισε πετυχαίνοντας το τέταρτο γκολ του στο παιχνίδι και δεύτερο για την ομάδα του.

Αξιοσημείωτο στην εμφάνιση του Νίκολ ήταν ο τρόπος που πέτυχε τα δύο γκολ για την ομάδα του. Αν και συνήθως σκόραρε με το κεφάλι, αυτή τη φορά και τα δύο

γκολ προήλθαν από σουτ. Προκαλεί έκπληξη το γεγονός πως μετά από ότι έγινε η ομάδα του δεν προτίμησε να τον χρησιμοποιήσει ως καθαρόαιμο επιθετικό. Στο κάτω-κάτω, εκείνο το απόγευμα στο Λέστερ απέδειξε πως έχει την αρετή που διακρίνει τους χαρισματικούς σκόρερ. Την αίσθηση της ισορροπίας. Ότι γκολ έβαζε στο ένα τέρμα, πετύχαινε και στο άλλο!

6

Σχολιασμός

Στο θεωρητικό υπόβαθρο, το οποίο παρέχεται στην συνέχεια, θα αποσαφηνιστούν ορισμένες σημαντικές έννοιες που κρίνονται απαραίτητες για την καλύτερη κατανόηση της μεταφραστικής διαδικασίας. Αρχικά, γίνεται διαχωρισμός κειμένου-πηγής (ΚΠ) και κειμένου-στόχος (ΚΣ) σύμφωνα με την ισχύ της εκάστοτε γλώσσας. Έπειτα, γίνεται εκτενή αναφορά σε διάφορα μέρη της θεωρίας της Μπέικερ, καθώς είναι η κύρια πηγή πληροφοριών για την διαδικασία επίλυσης των μεταφραστικών ζητημάτων. Εκεί αναφέρονται έννοιες όπως η ισοδυναμία, η ανάλυση των μεταφραστικών προβλημάτων κ.ά. Τέλος, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο έγινε η μετάφραση των τοπωνυμίων και των κύριων ονομάτων που συναντώνται στο κείμενο.

6.1 Σχολιασμός Μεταφραστικής Εντολής

Η μεταφραστική εντολή της συγκεκριμένης εργασίας ήταν η μετάφραση ορισμένων αποσπασμάτων του έργου του κ. Χρ. Σωτηρακόπουλου «Παιχνίδι χωρίς όρια» προς την αγγλική γλώσσα. Για τον σκοπό αυτόν χρησιμοποιήθηκαν όλες οι διαδικτυακές πηγές που κρίθηκαν κατάλληλες και αναφέρονται στο έργο του κ. Χρ. Σωτηρακόπουλου ως αθλητικογράφου, καθώς και άλλων αξιότιμων συναδέλφων του, ενώ οι δυσκολίες που εντοπίστηκαν κατά την μεταφραστική διαδικασία αντιμετωπίστηκαν με βάση την θεωρία της Μόνα Μπέικερ.

Προτού παρουσιαστεί η μετάφραση και ο σχολιασμός των μεταφραστικών προβλημάτων, κρίθηκε απαραίτητο να πούμε δυο λόγια σχετικά με το ζεύγος του κειμένου-πηγή (ΚΠ) και του κειμένου-στόχο (ΚΣ). Στην συγκεκριμένη περίπτωση,

πραγματοποιήθηκε μετάφραση από μια «μικρή» γλώσσα (τα ελληνικά) προς μια «μεγάλη» (τα αγγλικά). Μια μεγάλη γλώσσα είναι μια γλώσσα απεριόριστης εξάπλωσης (“language of unlimited diffusion”), ενώ αντιθέτως, οι μικρές γλώσσες είναι γλώσσες περιορισμένης εξάπλωσης (“languages of limited diffusion”). Στις μεν πρώτες ανήκουν γλώσσες όπως τα αγγλικά, τα γερμανικά, τα ρωσικά, τα γαλλικά και τα ιταλικά, ενώ στις δεύτερες ανήκουν γλώσσες όπως τα ελληνικά, τα αραβικά, τα κινέζικα, τα ιαπωνικά κ.α. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι το κριτήριο για να θεωρηθεί μια γλώσσα μεγάλη ή μικρή (άλλοι χαρακτηρισμοί είναι κυρίαρχη και κυριαρχούμενη γλώσσα, όπως επίσης και μητροπολιτική ή περιφερειακή γλώσσα) είναι η δύναμη που διαθέτει στον πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό στίβο. Αν, λοιπόν, διαθέτει πολλή δύναμη, τότε χαρακτηρίζεται ως μεγάλη, ενώ σε αντίθετη περίπτωση ως μικρή.

6.2 Ανάλυση του κειμένου-αφετηρία

Κατά την ανάλυση του κειμένου-αφετηρία παρατηρούμε, πως δεν διακρίνεται εν γένει από μακροπερίοδο λόγο, μία μέθοδος η οποία συχνά δυσχεραίνει τον αναγνώστη. Παρόλα ταύτα, διακρίνονται κάποια στοιχεία που έχριζαν προσοχής κατά την διαδικασία της μετάφρασης. Ένα πρώτο παράδειγμα είναι η απότομη διακοπή των συλλογισμών του συγγραφέα από τελεία και η συνέχισή τους σε καινούργια πρόταση, ενώ θα μπορούσε ο λόγος να χωριστεί με την χρήση κόμματος. Παρότι η χρήση αυτής της μεθόδου είναι διαδεδομένη στην ελληνική γλώσσα, για να προσθέσει μία δραματική έμφαση στον λόγο του συγγραφέα, το αγγλόφωνο κοινό δεν είναι εξίσου οικειοποιημένο με αυτόν τον τρόπο έκφρασης, γεγονός που θα διέκοπτε την συνοχή του κειμένου σε ορισμένα σημεία. Για τον λόγο αυτόν, σε αρκετές περιπτώσεις, δύο ή ακόμα και τρεις διαφορετικές προτάσεις έχουν συμπτυχθεί σε μία στο κείμενο-στόχο (ΚΣ), με σκοπό την βέλτιστη κατανόηση των νοημάτων του κειμένου-πηγή (ΚΠ), εφόσον φυσικά διαθέτουν την ίδια νοηματική σχέση. Για παράδειγμα, οι προτάσεις «Από την μία ο τεχνικός της Ατλέτικο Μαδρίτης, ο Λουίς Αραγονιές. Εκρηκτικός όπως ήταν και ως παίκτης.» αποδόθηκαν σε μία, καθώς δεν κρίθηκε αναγκαίος ο διαχωρισμός τους σε δύο περιόδους. Έτσι, λοιπόν,

αποδόθηκε ως εξής: “On one side stood the coach of Atletico Madrid, Luis Aragonés, equally fervent as when he was a footballer.”

Επιπλέον, στο πρωτότυπο κείμενο χρησιμοποιούνται κάποιοι ιδιωματισμοί και συμφράσεις, δύο από τα στοιχεία των οποίων η μετάφραση αποτελεί συνήθως σημαντικό πρόβλημα. Κάποια παραδείγματα θα σχολιαστούν σε επόμενο μέρος της εργασίας. Πέραν τούτου, υπάρχουν κάποια σημεία του βιβλίου που έχριζαν αρκετής προσοχής και έρευνας. Είναι εκείνα, όπου ο συγγραφέας αναφέρει συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με τις ποδοσφαιρικές ιστορίες που διηγείται. Τα γεγονότα αυτά έπρεπε να αναζητηθούν στα αγγλικά, ούτως ώστε να γίνει σωστή μετάφραση των εννοιών του (ΚΠ) στο (ΚΣ) και, επομένως, στην αγγλική γλώσσα. Μερικά από τα παραδείγματα είναι τα εξής: «η ανακωχή των Χριστουγέννων» (σελ. 40, §2) όπου μεταφέρθηκε στο (ΚΣ) ως “the Christmas Truce of 1914”, «Στην Αγία Παρασκευή» (σελ. 18, §3), έννοια με την οποία ο συγγραφέας θέλει να δηλώσει τα κεντρικά γραφεία της ελληνικής Δημόσιας Τηλεόρασης και αποδόθηκε με περιγραφικό τρόπο, καθώς και άλλα παραδείγματα τα οποία έχουν όλα επισημανθεί με υποσημείωση και εξηγούνται επαρκώς σε αυτήν, ούτως ώστε ο δέκτης να διαθέτει πλήρη κατανόηση του μεταφράσματος κατά την ανάγνωση.

Στο ίδιο μοτίβο με τις προηγούμενες έννοιες έχουν αντιμετωπιστεί και όλες οι αναφορές του συγγραφέα σε διάφορα ελληνικά έθιμα, τα όποια έπρεπε είτε να ερευνηθούν και να μεταφερθούν στην αγγλική, είτε σε περίπτωση που δεν υπήρχε αντίστοιχο παράδειγμα στον αγγλικό πολιτισμό να επεξηγηθούν με υποσημείωση (π.χ σελ. 41, σχετικά με το έθιμο του επιταφίου).

Επιπρόσθετα, σε μερικά από τα αποσπάσματα (σελ. 17, απόσπασμα 4.2 κ.ά.) παρατηρούμε την ύπαρξη συζητήσεως μέσα στην αφήγηση. Στην περίπτωση τούτη, το κείμενο δεν μεταβλήθηκε κατά την μετάφραση και η συζήτηση μεταφέρθηκε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και στην αγγλική γλώσσα.

Τέλος, όπως όλοι γνωρίζουμε, η ελληνική γλώσσα είναι γεμάτη γλαφυρές εκφράσεις και έννοιες που προσδίδουν ένα ιδιαίτερο βάρος στην διήγηση των γεγονότων από τους συγγραφείς. Το κείμενο του κ. Χρ. Σωτηρακόπουλου δεν θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Παρατηρούμε, λοιπόν, πως σχεδόν σε κάθε ιστορία που παραθέτει ο

συγγραφέας γίνεται χρήση γλαφυρών λέξεων με σκοπό να προσθέσει μία περεταίρω έμφαση στα λεγόμενα του. Ωστόσο, είναι κατανοητό πως η επιτυχής μεταφορά αυτών των όρων στην αγγλική γλώσσα υπήρξε μεγάλη πρόκληση. Εξαιτίας τούτου, έγινε μία προσπάθεια οι όροι να μεταφερθούν ελάχιστα διαφοροποιημένες στην γλώσσα του (ΚΣ), χωρίς ωστόσο να μειωθεί η ένταση τους. Για παράδειγμα, η περίοδος «Η ανακωχή των Χριστουγέννων μπορεί για κάποιους να αποτελεί ένα ωραίο παραμύθι που αναδεικνύει την διαφορετικότητα και την αδελφοσύνη που αναδύουν οι άγιες μέρες των γιορτών. Όμως, και οι πιο ισχυρές πολεμικές μηχανές του κόσμου αποφάσισαν τότε να σταματήσουν την αλληλοεξόντωση για να γιορτάσουν την γέννηση του Χριστού» αποδόθηκε ως: “To some, the Christmas Truce of 1914 might be one more fairytale showing us *the reconciliation and love spirit the holidays are capable of offering us*. Truthfully, however, even *the most powerful war machines* decided to *cease the war* that night, in order to celebrate the birth of Jesus Christ.”

6.3 Μεταφραστική Θεωρία της Μόνα Μπέικερ

Η επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίσαμε κατά τη μεταφραστική διαδικασία διενεργήθηκε σύμφωνα με ένα μέρος της μεταφραστικής θεωρίας της Μόνα Μπέικερ. Η Μπέικερ εξετάζει στο βιβλίο της “In Other Words: a coursebook on translation” την έννοια της ισοδυναμίας σε μια σειρά επιπέδων όπως της λέξης, άνω της λέξης, της γραμματικής, της θεματικής δόμησης, της συνοχής και της πραγματολογίας. Η ανάλυση της μεταφραστικής διαδικασίας θα γίνει στα δύο πρώτα επίπεδα της θεωρίας της, δηλαδή στα επίπεδα της λέξης και άνω της λέξης.

Αρχικά, θεωρήθηκε σκόπιμο να πούμε δυο λόγια για την έννοια της ισοδυναμίας. Ο Βέρνερ Κόλλερ στο έργο του “Einführung in die Übersetzungswissenschaft“ εξετάζει την έννοια της ισοδυναμίας και τον συναφή όρο «αντιστοιχία». Η αντιστοιχία συγκρίνει δύο γλωσσικά συστήματα και περιγράφει τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Αντίθετα, η ισοδυναμία έχει σχέση με τα ισοδύναμα στοιχεία που υπάρχουν σε συγκεκριμένα ζεύγη των ΚΠ και ΚΣ. Η δυνατότητα λοιπόν ανεύρεσης των ισοδυναμιών φανερώνει τη μεταφραστική ικανότητα. Ο Κόλλερ διακρίνει πέντε είδη ισοδυναμίας: τη δηλωτική (που

αφορά την ισοδυναμία του έξω-γλωσσικού περιεχομένου ενός κειμένου και εστιάζεται στην έρευνα των μεμονωμένων λεξικών μονάδων), τη συνδηλωτική (που αφορά τις λεξιλογικές επιλογές, κυρίως για λέξεις που είναι σχεδόν συνώνυμες), την κειμενοκανονιστική (που αφορά το είδος των κειμένων, καθώς διαφορετικά είδη κειμένων συμπεριφέρονται διαφορετικά), την πραγματολογική ή επικοινωνιακή (η οποία προσανατολίζεται κυρίως στον δέκτη του κειμένου) και τη μορφική, που αφορά κατά κύριο λόγο τη μορφή και την αισθητική του κειμένου.

Όσον αφορά την ισοδυναμία στο επίπεδο της λέξης, η Μπέικερ αναφέρει στο έργο της κάποιους συνηθισμένους τύπους μη ισοδυναμίας, ενώ προτείνει και κάποιους τρόπους αντιμετώπισής τους. Αφού πρώτα διασαφηνίσει έννοιες, όπως το *superordinate* (την υπερτασόμενη δηλαδή έννοια στην ιεραρχική στάθμη εννοιών, ή αλλιώς υπερώνυμο) και το *hyponym* (δηλαδή το υπόνυμο, την πιο συγκεκριμένη λέξη), η Μπέικερ καταπιάνεται με το πρόβλημα της μη ύπαρξης ισοδυναμίας στο επίπεδο της λέξης καθώς και με κάποιες στρατηγικές για την αντιμετώπισή του.

Κάποια από τα πιο συνηθισμένα προβλήματα της μη ισοδυναμίας που περιγράφει στο έργο της και μας απασχόλησαν κατά τη διαδικασία της μετάφρασης είναι:

1. Οι έννοιες που σχετίζονται με πολιτιστικά στοιχεία: Μια λέξη εκφράζει μια έννοια που είναι τελείως άγνωστη στην κουλτούρα- στόχο. Η έννοια αυτή σχετίζεται συνήθως με θρησκευτικές απόψεις, κοινωνικά έθιμα ή ακόμα με διάφορα φαγητά. Σύμφωνα με την Μπέικερ, η καλύτερη στρατηγική είναι η μετάφραση με μια πιο γενική λέξη, δηλαδή ένα υπερώνυμο.
2. Η έννοια που εκφράζεται στο ΚΠ δεν λεξικοποιείται στο ΚΣ: Μια λέξη μπορεί να εκφράζει μια έννοια η οποία να είναι γνωστή στην κουλτούρα-στόχο, αλλά να μην υπάρχει μια ισοδύναμη λέξη για την έννοια αυτή στο ΚΣ. Η καλύτερη στρατηγική είναι, σύμφωνα με την Μπέικερ, η μετάφραση με μια πιο ουδέτερη λέξη.
3. Η λέξη στο ΚΠ είναι σημασιολογικά περίπλοκη και δεν υπάρχει ισοδύναμη στο ΚΣ. Η Μπέικερ αναφέρει ως καλύτερη στρατηγική την αντικατάσταση του στοιχείου αυτού της γλώσσας με ένα στοιχείο πιο γνώριμο στον αναγνώστη του κειμένου-στόχο (ΚΣ). Βέβαια, η απόφαση του μεταφραστή, κατά την Μπέικερ,

εξαρτάται από δύο παράγοντες: την «άδεια» που του έχει δοθεί και τον σκοπό της μετάφρασης.

4. Το νόημα που φέρει μια λέξη στο ΚΠ είναι διακριτό σε αυτό, αλλά όχι στο ΚΣ, και αντιστρόφως. Λύση σε αυτού του είδους το πρόβλημα δίνουν, σύμφωνα με την Μπέικερ, οι λέξεις- δάνεια, ενώ αν αυτό δεν αρκεί, τότε δίνεται η επιλογή της επεξηγήσεως της λέξης- δανείου από τον μεταφραστή.
5. Η έλλειψη υπερώνυμου ή υπώνυμου στο ΚΣ, η οποία αντιμετωπίζεται με την τακτική της παράφρασης. Με την ίδια τακτική αντιμετωπίζονται, σύμφωνα με την Μπέικερ, και προβλήματα στον τύπο μιας λέξης σε μια γλώσσα, όπως είναι για παράδειγμα τα επιθέματα -ish και -able στην αγγλική γλώσσα.

Στην συνέχεια θα αναφερθούν κάποια παραδείγματα προβλημάτων στο επίπεδο της λέξης που προέκυψαν κατά την μεταφραστική διαδικασία, ενώ θα σχολιαστεί και ο τρόπος αντιμετώπισής τους.

Αναφορικά με την ισοδυναμία στο επίπεδο άνω της λέξης, η Μπέικερ εστιάζει την προσοχή της σε τρεις άξονες: τις συμφράσεις ή συμπαραθέσεις (collocations), τους ιδιωματισμούς (idioms) και τις σταθερές ή στερεότυπες εκφράσεις (fixed expressions). Οι συμφράσεις είναι η τάση που έχουν συγκεκριμένες λέξεις να συναντιούνται συχνά μαζί σε μια γλώσσα, ενώ αντανakλούν τις προτιμήσεις των συγκεκριμένων γλωσσικών κοινοτήτων. Υπάρχουν αρκετές παγίδες που αντιμετωπίζει κανείς κατά την προσπάθεια μετάφρασης των συμφράσεων, κάποιες από τις οποίες είναι οι εξής:

- Η περίπτωση ο μεταφραστής να απορροφηθεί από το κείμενο-αφετηρία και να παραγάγει την πιο περίεργη σύμφραση στο ΚΣ.
- Η παρανόηση του νοήματος της σύμφρασης του ΚΠ.
- Οι συμφράσεις που σχετίζονται με τον πολιτισμό της γλωσσικής κοινότητας του ΚΠ.
- Οι «μαρκαρισμένες» συμφράσεις στο ΚΠ, δηλαδή ασυνήθιστων συνδυασμών λέξεων που χρησιμοποιούνται στο κείμενο-αφετηρία με σκοπό την δημιουργία νέων εντυπώσεων στο κοινό.

Οι ιδιωματισμοί αποτελούν παγιωμένες λεξικές ή γραμματικές δομές σε μια γλώσσα που επιτρέπουν μικρή ή καμία αλλαγή στον τύπο τους και συχνά έχουν νοήματα που δεν μπορούν να διακριθούν από τα μέρη που τους απαρτίζουν. Η μετάφραση των ιδιωματισμών ενέχει πολλές φορές αρκετές δυσκολίες καθώς είναι πολύ δύσκολο να βρούμε ισοδύναμους στο ΚΣ, καθότι ο τρόπος με τον οποίο μια γλώσσα επιλέγει να εκφράσει ένα νόημα διαφέρει και δεν μπορεί να προβλεφθεί. Οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται σύμφωνα με την Μπέικερ για την μετάφραση των ιδιωματισμών είναι οι εξής:

- Η χρήση ενός ιδιωματισμού στο ΚΣ παρόμοιου με αυτόν του ΚΠ στο περιεχόμενο και τον τύπο. Ενός ιδιωματισμού, δηλαδή, που φέρει παρόμοιο περιεχόμενο και αποτελείται από παρόμοια ισοδύναμα λεξικά μέρη.
- Η χρήση ενός ιδιωματισμού με παρόμοιο περιεχόμενο αλλά με διαφορετική μορφή.
- Η μετάφραση με παράφραση. Αυτή είναι η πιο συνηθισμένη τεχνική μετάφρασης ιδιωματισμών.
- Μετάφραση μέσω παράλειψης. Όπως και με τις απλές λέξεις, ένας ιδιωματισμός μπορεί μερικές φορές να παραλειφθεί στο κείμενο-στόχο επειδή κρίθηκε ότι δεν υπάρχει αντίστοιχος στο ΚΣ, το νόημά του δεν μπορεί να παραφραστεί ή για λόγους ύφους.

Τέλος, η Μπέικερ αναφέρει άλλη μια στρατηγική, αυτή της ανταπόδοσης (strategy of compensation). Αυτή η τεχνική συνιστά την εισαγωγή ενός στοιχείου του κειμένου-αφετηρία σε ένα άλλο σημείο του κειμένου-στόχο.

Όσον αφορά τις στερεότυπες εκφράσεις, αυτές αποτελούν επίσης παγιωμένες δομές σε μια γλώσσα, διαφέρουν όμως από τις συμφράσεις, καθώς δεν επιτρέπουν αλλαγή στον τύπο τους και πρέπει να λογίζονται ως μια μονάδα (unit) προκειμένου να έχουν νόημα. Στο προς μετάφραση κείμενο αναγνωρίστηκαν αρκετές περιπτώσεις συμφράσεων και ιδιωματισμών. Καθεμιά από αυτές αντιμετωπίστηκε σύμφωνα με την θεωρία της Μπέικερ που αναφέρθηκε πρωτύτερα. Η αντιμετώπιση των ιδιωματισμών

υπήρξε αρκετά δυσκολότερη από εκείνη των συμφράσεων, καθώς αντιλαμβανόμαστε πως οι συμφράσεις αποτελούν παγιωμένες εκφράσεις που λίγο-πολύ εμφανίζονται σε όλες τις γλώσσες παγκοσμίως. Αντιθέτως, οι ιδιωτισμοί είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εκάστοτε γλώσσας, τα οποία πολλές φορές δεν μπορούν να μεταφραστούν με το ίδιο ακριβώς νόημα ή την ίδια βαρύτητα, καθώς διαφέρει σημαντικά η ύπαρξη τους απ' την μια γλώσσα στην άλλη. Η εμφάνιση των συμφράσεων στο κείμενο δεν ήταν ιδιαίτερα συχνή. Παρόλα αυτά, σε όσα σημεία χρειάστηκε δεν προέκυψε πρόβλημα όσον αφορά την μετάφραση τους. Έτσι, οι συμφράσεις π.χ. «καθαρόαιμος επιθετικός» (μτφ: pure striker), «κύκναιο άσμα» (μτφ: swansong), «ολοκληρωτικό ποδόσφαιρο» (μτφ: total football) κ.ά. αναζητήθηκαν και μεταφράστηκαν επακριβώς.

Από την άλλη, όσον αφορά τους ιδιωτισμούς υπήρξαν περιπτώσεις όπου δεν αντιμετωπίστηκε κάποιο πρόβλημα (π.χ. «έχεις στο πιάτο» -> be gift-wrapped with, «έβαλαν την Ατλέτικο στα δίχτυα» -> had Atletico in their clutches, «πρώτο βιολί» -> play first fiddle, «περιφορά του επιταφίου» -> the epitaph procession). Ωστόσο, κάποιοι άλλοι ιδιωτισμοί ήταν αδύνατον να μεταφερθούν αυτούσιοι από την ελληνική στην αγγλική γλώσσα. Μερικά παραδείγματα αποτελούν τα «άλλαξαν χέρια» (were exchanged), «ψαρωμένος» (rookie) και «τραβήξε...Γολγοθά» (went to hell and back). Στις περιπτώσεις αυτές, επιλέχθηκαν στην αγγλική όροι ή εκφράσεις που θεωρήθηκε πως πλησιάζουν περισσότερο στο νόημα των αντίστοιχων ελληνικών.

6.4 Μεταγραφή Ονομάτων - Τοπωνυμίων

Όσον αφορά την μεταγραφή των κύριων ονομάτων και των τοπωνυμίων, αυτή δεν αποτέλεσε σημαντικό μεταφραστικό πρόβλημα, καθώς οι υποσημειώσεις και η αγγλική βιβλιογραφία αναφέρουν την πλειονότητα των ονομάτων αυτών στα αγγλικά. Στην περίπτωση όπου αυτό δεν επαρκούσε, τότε η μεταγραφή γινόταν με βάση τον πίνακα του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης (ΕΛΟΤ), ενώ τα αποτελέσματά της αναζητούνταν σε διάφορες ηλεκτρονικές πηγές για να επιβεβαιωθεί η εγκυρότητά τους.

6.5 Αξιολόγηση της ποιότητας της μετάφρασης

Η μετάφραση του κειμένου αυτού προέκυψε ύστερα από την προσεκτική και λεπτομερή ανάλυση των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στα επίπεδα τόσο της λέξης, όσο και άνω της λέξης, και μπορεί να χαρακτηριστεί ως πιστή στα νοήματα και στην μορφή του πρωτοτύπου, κατά το μέγιστο δυνατόν. Κατά την διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, παρουσιάστηκαν προβλήματα που συχνά καλούνται να αντιμετωπίσουν οι μεταφραστές, όπως για παράδειγμα η μεταφορά ιδιωματισμών και συμφράσεων. Στόχος της παρούσας μετάφρασης ήταν να μεταφερθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλα τα «ξενικά» στοιχεία του πρωτοτύπου κειμένου στο μετάφρασμα, έτσι ώστε οι αναγνώστες του να αποκομίσουν τις ίδιες εντυπώσεις και συναισθήματα με εκείνους του πρωτοτύπου. Για τον λόγο αυτό, δεν χρησιμοποιήθηκε σε καμία περίπτωση μεταφραστικού προβλήματος η τεχνική της παράλειψής του, με την δικαιολογία ότι αυτό αποτελεί «ξενικό» στοιχείο για τους επικείμενους αναγνώστες του ΚΣ. Συνεπώς, λοιπόν, η διαδικασία της μετάφρασης προσανατολίστηκε στην γλώσσα και το περιεχόμενο του ΚΠ. Με βάση όλα τα παραπάνω, μπορεί κανείς να συμπεράνει πως το μετάφρασμα αποτελεί μία όσο δυνατόν πιστότερη μεταφορά του πρωτότυπου κειμένου στην αγγλική γλώσσα, όπου αποτελεί και την ΓΣ της εργασίας αυτής.

7

Επίλογος

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ακολουθήσει μία μικρή σύνοψη της εργασίας, ορισμένα συμπεράσματα γύρω από την μεταφραστική διαδικασία και ιδέες για περαιτέρω έρευνα.

7.1 Σύνοψη και συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία με βοήθησε σε μεγάλο βαθμό να κατανοήσω κάποια από τα προβλήματα που προκύπτουν κατά την μεταφραστική διαδικασία. Η μετάφραση που προέκυψε ύστερα από την προσεκτική ανάλυση των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στα επίπεδα τόσο της λέξης όσο και άνω της λέξης μπορεί να χαρακτηριστεί ως πιστή, κατά το δυνατόν, στα νοήματα και στην μορφή του πρωτοτύπου. Σκοπός μου ήταν να μεταφέρω με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλα τα «ξενικά» στοιχεία του πρωτοτύπου στο μετάφρασμα, ώστε οι αναγνώστες του να αποκομίσουν τις ίδιες εντυπώσεις και συναισθήματα με εκείνους του πρωτοτύπου. Για τον λόγο αυτό, δεν χρησιμοποιήθηκε σε καμία περίπτωση μεταφραστικού προβλήματος η τεχνική της παράλειψής του, με την δικαιολογία ότι αυτό αποτελεί «ξενικό» στοιχείο για τους επικείμενους αναγνώστες του ΚΣ. Συνεπώς, λοιπόν, η διαδικασία της μετάφρασης προσανατολίστηκε στην γλώσσα και το περιεχόμενο του ΚΠ.

7.2 Μελλοντικές επεκτάσεις και έρευνες

Η εργασία αυτή έχει ως βασικό άξονα την αθλητική λογοτεχνία. Ωστόσο, θα ήταν δυνατό να γίνει πιθανή σύγκριση με κάποια άλλη μετάφραση λογοτεχνικού κειμένου που πραγματεύεται τον αθλητισμό. Μία ακόμα πιθανότητα είναι να γίνει μία σύγκριση

μεταξύ κειμένου πηγής και κειμένου στόχος, με σκοπό της αξιολόγηση της μετάφρασης και κατά πόσο αυτή διατηρεί το ύφος του συγγραφέα και προξενεί στον αναγνώστη τα ίδια συναισθήματα με το πρωτότυπο έργο.

8

Βιβλιογραφία

1. Baker Mona (1992). In other words a coursebook on translation, *Routledge*
2. Delicostopoulos Athanasios (1994). A Dictionary of Idioms, Εκδόσεις Αλφα-Δέλτα, *Αθήνα*
3. Munday Jeremy (2004). Μεταφραστικές σπουδές θεωρίες και εφαρμογές, Εκδόσεις Μεταίχμιο, *Αθήνα*
4. Parianou Anastasia (2009). Translating from major into minor languages, *Diavlos*
5. Stavropoulos D. N, (2008). Greek- English Learner's Dictionary, Oxford University Press
6. Χρήστος Σωτηρακόπουλος, (2008). Παιχνίδι χωρίς όρια. Εκδόσεις Τόπος, *Αθήνα*
7. Allison Lincoln (1988). The Politics of Sport. Palgrave Macmillan
8. Brera Gianni (1998). Storia Critica del Calcio Italiano. Baldini & Castoldi
9. Connelly Charlie (2000). Spirit High and Pasion Pure: A journey through European Football. Mainstream Publishing
10. Cronin Mike (1999). Sport and Nationalism in Ireland. Four Courts Press
11. Foot John (2006). Calcio: A History of Italian Football. Fourth Estate
12. Kuper Simon (1996). Football Against the Enemy. Orion

13. Reid Gerard (1999). Football and War. Sigma Press
14. Winkworth Stephen (1983). Famous Sporting Fiascos. Sphere
15. Γιαννακάκης Ηλίας (2005). Το Μυθιστόρημα του Ποδοσφαίρου. Επίλογος
16. Γκαλεάνο Εντουάρντο (1998). Τα Χίλια Πρόσωπα του Ποδοσφαίρου. Ελληνικά Γράμματα
17. Μπογιόπουλος Νίκος & Μηλάκας Δημήτρης (2005). Μία θρησκεία χωρίς απίστευτους: Ποδόσφαιρο. Α.Α. Λιβάνη
18. FourFour Two (magazine)
19. When Saturday comes (magazine)
20. World Soccer (magazine)
21. Champions (magazine)
22. Guerin Sportivo (magazine)